HE eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 98/2026 vp)

Lainsäädäntöneuvos Joni Korpinen

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Tausta: hallitusohjelma, KKO 2024:20 ja eduskunnan lausumat EV 305/2022 vp

- Hallitusohjelman mukaan
  - hallitus vahvistaa, että muun muassa pakkokeinolaki tukee rikostorjuntaa riittävällä tavalla (s. 180),
  - arvioidaan jälkikäteen ilmoitettavan kotietsinnän säätäminen (s. 180), ja
  - hallitus mahdollistaa nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käytön rikollisjengissä aktiivisesti toimivan henkilön kohdalla (s. 182).
- KKO 2024:20
  - Rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen esimerkiksi karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran käsillä oloa eli vangitseminen ei voi perustua pelkästään rikoksen vakavuuteen.
- Eduskunnan lausumat (EV 305/2022 vp):
  - Eduskunta edellyttää, että mm. hallitus selvittää ja arvioi:
    - ampuma-aserikoksen lisäämistä rikoksiin, joiden selvittämisessä ylimääräistä tietoa voidaan käyttää ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian, ja
    - onko jälkikäteen ilmoitettavan paikkaan kohdistuvan etsinnän kaltaiselle sääntelylle tarvetta erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian.

Työryhmämietinnön lausuntopalaute

- Useat lausunnonantajat pitivät ehdotuksia ja/tai esityksen tavoitteita joko kokonaisuudessaan tai tietyiltä osin kannatettavina, perusteltuina ja/tai laadukkaasti sekä huolellisesti kirjoitettuna.
- Mietinnön ehdotuksista esitettiin myös useita kriittisiä näkökohtia.
- Jatkovalmistelussa esitystä on muokattu ja täydennetty lausuntopalautteen perusteella. Merkittäviä substanssimuutoksia ei kuitenkaan ollut tarpeen palautteen vuoksi tehdä, pl. ehdotettu uusi vangitsemisperuste.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Ehdotukset:

- Vangitsemisen edellytykset.
- Salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä.
- Osallistuvan tietolähteen käyttö.
- Ampuma-aserikoksen lisääminen ylimääräisen tiedon perusterikokseksi.
- Pakkokeinolain 10 luvun sekä Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakien yhteensovittaminen rikoksen selvittämisvaiheessa.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset

- Toimivaltuuksista ehdotetaan säädettävän pakkokeinojen kohteena olevien henkilöiden perusoikeudet huomioon ottaen siten, että perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset ovat perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta tasapainossa niillä saavutettaviin tavoitteisiin.
- Esityksessä ehdotetut toimivaltuudet ovat luonteeltaan sellaisia, että niitä käyttämällä on mahdollista rajoittaa ajallisesti tai määrällisesti taikka välttää kokonaisuudessaan muiden perusoikeuksiin syvästi puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttö.
- Rikostorjuntaa ja turvallisuutta edistävää vaikutusta, sillä esitutkintaviranomaisilla olisi paremmat valmiudet selvittää vakavia rikoksia. Rikostorjunnan tehostamisella voidaan ennakollisesti estää vakavia perusoikeuksiin kohdistuvia oikeudenloukkauksia. Samoin rikosten selvittäminen on tavoite, jonka saavuttamista yleinen etu ja yhteiskunnallinen intressi voimakkaasti edellyttää. Intressi rikosten selvittämiseksi liittyy myös tavoitteeseen turvata toisten ihmisten perusoikeuksia.

Vangitsemisen edellytykset

- Pakkokeinolain mukaisia vangitsemisen edellytyksiä selkeytetään ottaen huomioon kansainvälinen ja kansallinen oikeuskäytäntö.
- Vangitseminen ei voisi perustua pelkästään rikoksen vakavuuteen, vaan rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen esimerkiksi karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran käsillä oloa (KKO 2024:20).
  - Huomioitu erityisesti esim. järjestäytyneeseen/huumausainerikollisuuteen liittyvät seikat, kuten karttamisvaaran lähtökohtainen käsillä olo.
- Lisäksi lainsäädäntöön lisättäisiin vangitsemisen edellytykseksi uusi hengen, terveyden tai vapauden vaarantumisen uhkaan perustuva vangitsemisperuste.
  - Arvioinnissa keskeisessä asemassa olisivat mm. rikoksesta epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet, kuten tämän käyttäytyminen tai yhteydet rikollisjoukkoon, sekä epäiltyyn rikokseen ja sen teko-olosuhteisiin liittyvät tekijät, kuten teon kohdistuminen puolustuskyvyttömään tai epäillylle entuudestaan tuntemattomaan henkilöön.

Salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä, salainen paikanetsintä

- Edellytyksenä *erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle.* Salaisen erityisen kotietsinnän osalta lisäksi olisi välttämättömyysvaatimus eli että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.
- Vakavat rikokset edellytyksenä
  - Salainen kotietsintä: telekuuntelun perusterikokset (PKL 10:3), mm. törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen, murha, tietyt terrorismirikokset, törkeä huumausainerikos.
  - Salainen paikanetsintä: teknisen kuuntelun minmax. kynnys eli 4 vuotta vankeutta sekä tietyt erikseen luetellut perusterikokset (PKL 10:16), mm. huumausainerikos, tietyt terrorismirikokset.
- Edellyttää tuomioistuimen etukäteisluvan. Kiiretilannepoikkeus tuomioistuimen jälkiluvalla mahdollista vain salaisessa paikanetsinnässä. Etsintävaltuutettu fyysisesti läsnä salaisessa erityisessä kotietsinnässä.
- Laaja ”videointivelvollisuus”.
- Julkisen asiamiehen instituutio salaisessa kotietsinnässä (ml. erityinen).

Osallistuvan tietolähteen käyttö

- *Tietolähde(toiminta)* = rikoksen selvittämiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista poliisin ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä.
- Yksittäistapauksessa esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tietolähde saisi osallistua toimintaan, joka saattaa täyttää jonkun rikoksen tunnusmerkistön (esim. esineiden tai aineiden kuljettaminen paikasta toiseen).
- Edellytyksenä on jos erittäin pätevin perustein voidaan edellyttää, että toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutustakin ja tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle.
- Osallistuva tietolähde saa myös esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi.
- Osallistuvan tietolähteen käyttö rajautuisi sellaisiin toimiin, joiden osalta jo ennakollisesti pystyttäisiin arvioimaan ja minimoimaan kaikki mahdolliset riskitekijät. **Osallistuvan tietolähteen kannalta kyse olisi sen verran yksinkertaisesta toiminnasta, että sen toteuttaminen olisi mahdollista suorittaa turvallisesti ja oikeusvarmasti sekä tietolähteen, viranomaisten että muiden asiaan liittyvien henkilöiden kannalta:**

Esimerkkejä osallistuvan tietolähteen käyttötilanteista

- Hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä
  - Poliisin tietolähteenä toimiva, rikollispiireihin liittyviä henkilöitä tunteva henkilö A saa soiton, jossa häntä pyydetään maksua vastaan vuokraamaan puoleksi vuodeksi mökin syrjäiseltä alueelta ”kaman säilömistä ja jakelemista varten”. Lisäksi henkilö A:ta pyydetään vuokraamaan auto muutamaksi viikoksi. Henkilö A:n kannalta kyse olisi siitä, että hän etäyhteyksin omilla tiedoillaan vuokraisi netin kautta mökin ja auton.
- Kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita
  - Poliisin tietolähteenä toimiva, rikollispiireihin liittyviä henkilöitä tunteva henkilö A saa soiton, jossa häntä pyydetään maksua vastaan hakemaan sataman lähettyviltä kolme laatikkoa ja viemään ne toiselle paikkakunnalle. Pakettien haku, siirtäminen ja jättö tapahtuisi siten, ettei henkilö A tapaisi lainkaan muita ihmisiä, vaan saisi ohjeet tehtävään viestitse.
- Hoitaa taloudellisia asioita
  - Poliisin tietolähteenä toimivaa, rikollispiireihin liittyviä henkilöitä tuntevaa henkilö A:ta pyydetään etäyhteyksin tekemään taloudellisia järjestelyjä rikollisryhmälle.
- Avustaa muulla edellä mainittuihin tapoihin rinnastettavilla tavoilla
  - Poliisin tietolähteenä toimiva, rikollispiireihin liittyviä henkilöitä tunteva henkilö A saa soiton, jossa häntä pyydetään maksua vastaan vastaanottamaan ”kaman myymisestä” peräisin olevia varoja pankkitililleen. A:n ei tarvitsisi tehdä muuta kuin antaa tilinumeronsa, vastaanottaa rahat ja säilyttää niitä muutaman viikon ajan, jonka jälkeen ne tulisi lähettää myöhemmin ilmoitettavalle tilille.
  - Poliisin tietolähteenä toimiva tietoteknisesti taitavalle henkilölle B tarjotaan mahdollisuutta osallistua tietoverkkopetosten tekemiseen. A:n tehtäväksi tulisi laatia tietty osa rikoksen hyödyntämiseen käytettävästä koodista.

Ampuma-aserikos ylimääräisen tiedon perusterikokseksi

- *Ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan* telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu (PKL 10:55).
- *Ylimääräistä tietoa saa käyttää* rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu (PKL 10:56.1).
- Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta **tai kyse on erikseen säädetystä perusterikoksesta** (PKL 10:56.2).
- Esim. huumausainerikosten tavoin ampuma-aserikokset liittyvät monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen. Niiden voidaan katsoa kuuluvan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin.

Salaisia pakkokeinoja koskevien lakien yhteensovittaminen rikoksen selvittämiseksi

- Ehdotuksessa on kyse teknisestä muutoksesta eli Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaeista siirrettäisiin salaisia pakkokeinoja koskevat säännökset pakkokeinolain 10 lukuun.
- Selkeyttää toimivaltuussääntelyä rikoksen selvittämisvaiheen kannalta suhteessa vastaavanlaisiin sääntelyihin rikoksen estämis- ja paljastamisvaiheessa.
- Muutosehdotus ei muuta nykytilaa eli Tullille ja Rajavartiolaitokselle ei ehdoteta uusia toimivaltuuksia, vaan kyse on toimivaltuuksia koskevan kokonaisuuden selventämisestä rikoksen selvittämisvaiheen osalta.

Kiitos!

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

www.oikeusministerio.fi | www.justitieministeriet.fi